

แนวทางการสร้างกรอบแนวคิด ทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัยทางรัฐศาสตร์*

เกษญา ผาทอง¹

ธีรภัทร์ เสรีรังสรรค์²

บทคัดย่อ

การวิจัยทางรัฐศาสตร์ เป็นการแสวงหาความรู้เกี่ยวกับพฤติกรรมทางการเมืองของมนุษย์ในสังคมซึ่งพฤติกรรมของมนุษย์เป็นเรื่องที่มีความสลับซับซ้อนเป็นอย่างมาก ผันแปรไปตามตัวแปร จึงยากกว่าการศึกษาปรากฏการณ์ทางธรรมชาติเสียอีกเพราะปรากฏการณ์ทางธรรมชาติจะเกิดขึ้นอย่างซ้ำ ๆ จนเราสามารถสังเกตความเข้าใจได้ ดังนั้นการทำความเข้าใจเรียนรู้พฤติกรรมมนุษย์จึงต้องการเครื่องมือที่ละเอียดอ่อน มีความสามารถในการวัด มีความเชื่อถือได้ มีความเที่ยงตรงในการศึกษา ระเบียบวิธีการศึกษาเช่นนี้เรียกว่า “การวิจัยอย่างเป็นวิทยาศาสตร์” ซึ่งหมายถึงการแสวงหาความรู้ คำตอบที่ยังไม่รู้ หรือสงสัยอย่างเป็นระบบ เป็นระเบียบ มีความเชื่อถือได้ เที่ยงตรง โดยอาศัยข้อมูลเชิงประจักษ์เป็นหลัก แต่ทว่าการวิจัยอย่างเป็นวิทยาศาสตร์ในศาสตร์ทั้งหลาย สิ่งหนึ่งที่จะขาดเสียไม่ได้ก็คือ “กรอบแนวคิด ทฤษฎีการวิจัย” เนื่องจากกรอบแนวคิด ทฤษฎีเปรียบเสมือนเข็มทิศที่จะคอยนำทางให้เราต้องการได้ ซึ่งในการเดินทางหากปราศจากเข็มทิศแล้วย่อมจะหลงทางได้ง่ายหรืออาจจะเปรียบกรอบแนวคิดการวิจัยได้กับธรรมเนียมโอสภของพระพุทธเจ้าที่ทรงวิเคราะห์บุคคลผู้ที่รับให้เข้ากับสภาพอาการที่เป็น

แต่ก่อนจะมาเป็นกรอบแนวคิด ทฤษฎีได้นั้นจำเป็นต้องเริ่มต้นที่กระบวนการค้นคว้าเอกสาร ตำรา ฯลฯ ซึ่งจะอยู่ในลักษณะที่มีความสัมพันธ์กัน โดยกระบวนการดังกล่าวเป็นการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และหลักการ เป็นการทบทวนวรรณกรรม หรือเรารู้จักกันทั่วไปคือการทบทวนเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ส่วนมากมักจะอยู่ในบทที่ 2 ของการวิจัย อันนำมาสู่การสร้างกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรได้ชัดเจน

คำสำคัญ: กรอบแนวคิด ทฤษฎี, การวิจัยทางรัฐศาสตร์

* บทความวิชาการ สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2560

¹ นักศึกษารัฐศาสตร์คุณวุฒิปบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, E-mail: ketsadaphathong@gmail.com

² ศาสตราจารย์ ประจำสาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

Guidelines for Establishing Conceptual Framework Theories Used in Political Research^{*}

*Ketsada Phathong*¹

*Thirapat Serirangsan*²

Abstract

Political Science Research is a quest for knowledge about human Politics behavior in Society, where human behavior is very complex. Variation by variable it is more difficult to study the natural phenomena because the natural phenomenon is repeated, until we notice the understanding. So, understanding human learning requires a delicate instrument, ability to measure Reliable Accuracy in education this method of education is called; “Scientific research” this refers to the pursuit of knowledge, the answer is unknown or systematic suspicion, reliable, reliable, based on empirical data. But scientific research in science. One thing that can not be missed is the “Research Theory Framework”. Because the concept framework Theory is like a compass to guide us to the need. In traveling without a compass, it is easy to lose, or it can be compared with the concept of research with the Buddha drug of the Buddha to analyze the person who will be treated to the condition that is.

But before coming to the theory conceptual framework, it is necessary to start at the process of researching documents, textbooks, etc., which are in a related way. By this process is the study of concepts, theories and principles as a literary review. Or are we commonly known to review related research papers. Most often in Chapter 2 of research that leads to conceptual frameworks for research, give is relationship between variables is clear.

Keywords: Conceptual Framework Theories, Political Science Research

^{*} The Article from Political Science Program, Sukhothai Thammathirat Open University, 2017

¹ Student in Doctor of Political Science Program, Sukhothai Thammathirat Open University, E-mail: ketsadaphathong@gmail.com

² Prof., in School of Political Science Sukhothai Thammathirat Open University

บทนำ

รัฐศาสตร์ในปัจจุบันเป็นศาสตร์ที่เกี่ยวกับการแสวงหาความรู้เกี่ยวกับพฤติกรรมทางการเมืองของมนุษย์ในสังคม ซึ่งพฤติกรรมของมนุษย์เป็นเรื่องที่มีความสลับซับซ้อนเป็นอย่างมาก ผันแปรไปตามตัวแปร ปัจจัยสภาพแวดล้อมรอบตัวมนุษย์ตั้งแต่แรกเกิดจนถึงสิ้นชีวิต และภายในตัวมนุษย์ซึ่งมีอารมณ์ความรู้สึกผันแปรไปอีกด้วย จึงยากกว่าการศึกษาปรากฏการณ์ทางธรรมชาติเสียอีกเพราะปรากฏการณ์ทางธรรมชาติจะเกิดขึ้นอย่างซ้ำ ๆ จนเราสามารถสังเกตความเข้าใจได้ เช่น ปรากฏการณ์ฝนตก พายุ เป็นต้น

เป้าหมายสำคัญของการแสวงหาความรู้ของสาขาวิชารัฐศาสตร์ไม่เพียงแต่สนใจที่จะทำความเข้าใจปรากฏการณ์เฉพาะทางสังคมเท่านั้น แต่ยังมุ่งเปรียบเทียบปรากฏการณ์ต่างๆ เพื่อหาข้อสรุปทั่วไปหรือกฎเกณฑ์ทั่วไปเกี่ยวกับพฤติกรรมมนุษย์อีกด้วย (ปรัชญา เวสารัชช์, 2529, 42)

ดังนั้นการทำความเข้าใจเรียนรู้พฤติกรรมมนุษย์จึงต้องการเครื่องมือที่ละเอียดอ่อน มีความสามารถในการวัด มีความเชื่อถือได้ มีความเที่ยงตรงในการศึกษา ระเบียบวิธีการศึกษาเช่นนี้เรียกว่า การวิจัยอย่างเป็นวิทยาศาสตร์ (Scientific Research) ซึ่งหมายถึงการแสวงหาความรู้ คำตอบที่ยังไม่รู้ หรือสงสัยอย่างเป็นระบบ เป็นระเบียบ มีความเชื่อถือได้ เที่ยงตรง โดยอาศัยข้อมูลเชิงประจักษ์เป็นหลัก

การวิจัยอย่างเป็นวิทยาศาสตร์ในศาสตร์ทั้งหลาย สิ่งหนึ่งที่จะขาดเสียไม่ได้ก็คือ กรอบแนวคิดการวิจัย (Research Conceptual Framework) เนื่องจากกรอบแนวคิด ทฤษฎีเปรียบเทียบเหมือนเข็มทิศที่จะคอยนำทางให้เราต้องการได้ ซึ่งในการเดินทางหากปราศจากเข็มทิศแล้วย่อมจะหลงทางได้ง่าย ทำให้เราไม่สามารถไปสู่จุดหมายที่เราต้องการได้ หรืออาจจะเปรียบกรอบแนวคิดการวิจัยได้กับธรรมชาติของพระพุทธเจ้าที่ทรงวิเคราะห์บุคคลผู้ที่รับให้เข้ากับสภาพอาการที่เป็น

สิ่งสำคัญที่นำไปสู่การหาความรู้ คำตอบที่ต้องการ ก็คือ สิ่งที่เราเรียกว่า กรอบแนวคิดในการวิจัย ผู้วิจัยจะต้องมีกรอบแนวคิดในการวิจัยที่ชัดเจน ซึ่ง ดอน จี แมคทาวิช (Don G. McTavish, 2002, p. 44) ได้ให้ความหมายของกรอบแนวคิดการวิจัยว่า เป็นลักษณะ (characteristics) หรือความคิดเกี่ยวกับบางส่วนของปรากฏการณ์ที่ผู้วิจัยบ่งชี้และวัด ส่วน สมศักดิ์ ศรีสันติสุข (2536) อธิบายว่า กรอบแนวคิดการวิจัยมีความหมายเกี่ยวกับการอธิบายหรือทำให้ปรากฏการณ์ หรือสถานการณ์ใดก็ตามให้มีลักษณะนามธรรมเป็นความคิดรวบยอดที่มีลักษณะความชัดเจน และมีขอบเขต และเป็นวิธีแห่งจิตสำนึกที่ทำให้นักวิจัยสามารถเข้าใจสถานการณ์หรือปรากฏการณ์นั้นได้อย่างละเอียด อีกทั้ง สันญา เคนาภูมิ (2556, p. 89) ได้อธิบายกรอบแนวคิดในการวิจัยว่าเป็นกรอบในเชิงทฤษฎีลดรูปลงมาใช้สำหรับการวิจัยแต่ละเรื่อง แสดงให้เห็นถึงตัวแปรทั้งหมดที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน นอกจากนี้ สุชาติ ประสิทธิรัฐสินธุ์ (2529, p. 211) ยังให้ความหมายกรอบแนวคิดการวิจัยอีกว่าเป็นความคิดเห็นของผู้วิจัยเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่าง ๆ ที่ผู้วิจัยได้กำหนดขึ้นไว้ เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาหรือกำหนดขอบเขตการศึกษาของตน

ตัวอย่างกรอบแนวคิดการวิจัยในทางรัฐศาสตร์ที่มีความเป็นนามธรรมมากจนไม่สามารถสังเกตได้โดยตรง เช่น อำนาจความยุติธรรม จริยธรรม ประชาธิปไตย เป็นต้น ในกรณีเช่นนี้ นักวิจัยจำเป็นต้องนิยามคำเหล่านี้ให้มีความชัดเจน เช่น อำนาจ หมายถึง ความสามารถของบุคคลหนึ่งในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคลอื่นไปในทิศทางที่ตนต้องการได้ ซึ่งปรากฏการณ์เช่นนี้เราเรียกว่า ภาวะสันนิษฐาน (Construct) คือชื่อคุณสมบัติที่สังเกตโดยตรงไม่ได้ ในบางกรณีก็มีถ้อยคำที่มีระดับความเป็นนามธรรมอยู่ในระดับกลางเราเรียกว่า ตัวแปร (variable) คือ ชื่อคุณสมบัติที่สังเกตโดยตรงไม่ค่อยได้หรือได้บ้างไม่ได้บ้างและมีค่ากระจายได้หลายค่า

ดังนั้น กรอบแนวคิดในการวิจัย (Research Conceptual Framework) จึงหมายถึง กรอบการศึกษาวิจัยของผู้วิจัยที่สร้างมาบนพื้นฐานความรู้ที่มีผู้ได้ศึกษาไว้แล้ว และผู้วิจัยได้ประมวลและสังเคราะห์ เพื่อใช้อธิบายปรากฏการณ์เฉพาะที่ผู้วิจัยต้องการศึกษา

ความสำคัญของกรอบแนวคิด ทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัยทางรัฐศาสตร์

ความสำคัญของกรอบแนวคิด ทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัยทางรัฐศาสตร์ ซึ่งได้กล่าวในเบื้องต้นว่า เปรียบเสมือนแผนที่หรือเข็มทิศที่จะนำเราไปสู่เป้าหมายที่ต้องการได้ สำหรับการวิจัยก็เช่นกัน กรอบแนวคิด ทฤษฎีเป็นสิ่งที่ขาดหายจากงานวิจัยไม่ได้ ความสำคัญดังกล่าวมีประเด็นที่น่าศึกษาดังนี้

1. กรอบแนวคิด ทฤษฎีช่วยให้ผู้วิจัยมองเห็นองค์รวม (holistic view) ของเรื่องที่จะทำวิจัยได้อย่างชัดเจน เช่น การทำวิจัยในหัวข้อ “ความสัมพันธ์ระหว่างหลักสัพปรีธรรมกับพฤติกรรมภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสในอำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย” กรอบแนวคิด ทฤษฎีที่ผู้วิจัยจะต้องนำมาใช้คือกรอบแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวกับหลักสัพปรีธรรม 7 ซึ่งเป็นหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา กับพฤติกรรมอับบงบอถึงภาวะผู้นำที่เกี่ยวข้องกับเจ้าอาวาส เพื่อนำมาใช้ในการสร้างเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งจะช่วยให้มองเห็นภาพการศึกษาหลักสัพปรีธรรมกับพฤติกรรมภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสได้ว่า จะเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ หลักสัพปรีธรรม 7 ประการคือ 1.ด้านธัมมัญญา 2.อัตถัญญา 3.อิตถัญญา 4.มัตถัญญา 5.กาลัญญา 6.ปริสัจญญา 7.ปุกคปโรปรัญญา และพฤติกรรมภาวะผู้นำ 4 อย่าง ซึ่งได้แก่ 1. พฤติกรรมภาวะผู้นำแบบบงการ 2. พฤติกรรมภาวะผู้นำแบบสนับสนุน 3. พฤติกรรมภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม 4. พฤติกรรมภาวะผู้นำแบบเน้นความสำเร็จ เป็นต้น

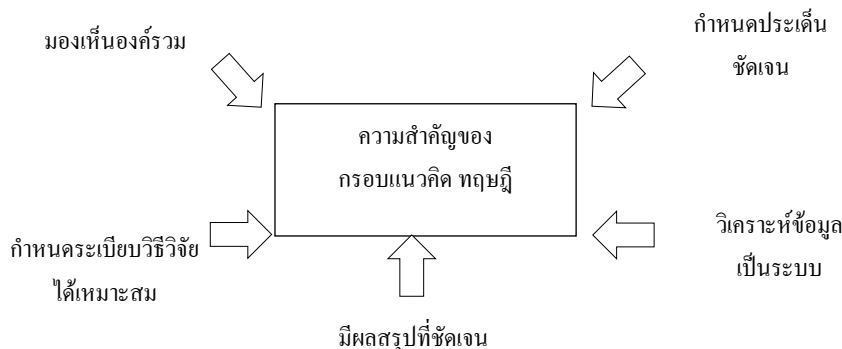
2. กรอบแนวคิดทฤษฎีช่วยให้ผู้วิจัยสามารถกำหนดประเด็นวิจัยได้ชัดเจน กรอบคลุมมากยิ่งขึ้น เช่น การวิจัยหัวข้อ “ความสัมพันธ์ระหว่างหลักสัพปรีธรรมกับพฤติกรรมภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสในอำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย” ประเด็นที่ผู้วิจัยจะต้องให้ความสนใจในการศึกษา คือ เรื่องของหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงยกย่องว่าใครสามารถปฏิบัติได้ตามหลักธรรมนี้จะเป็นสัตบุรุษ หรือเป็น

คนดีโดยแท้ นั่นก็คือ สัปบุรุษธรรม 7 ประการ คือ 1.ด้านธัมมัญญตา 2.อรรถัญญตา 3.อัตตัญญตา 4.มัตตัญญตา 5.กาลัญญตา 6.ปริสสญญตา 7.บุคลลปโรปริญญตา และพฤติกรรมภาวะผู้นำตามแนวคิด ทฤษฎีภาวะผู้นำวิถีทาง - เป้าหมาย (Path - Goal of Leadership) ของเฮลส์และอีแวนส์ 4 อย่าง ซึ่งได้แก่ 1. พฤติกรรมภาวะผู้นำแบบบงการ 2. พฤติกรรมภาวะผู้นำแบบสนับสนุน 3. พฤติกรรมภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม 4. พฤติกรรมภาวะผู้นำแบบเน้นความสำเร็จ

3. กรอบแนวคิด ทฤษฎีช่วยให้ผู้วิจัยกำหนดระเบียบวิธีวิจัยได้อย่างเหมาะสม เช่น การวิจัยหัวข้อความสัมพันธ์ระหว่างหลักสัปบุรุษธรรมกับพฤติกรรมภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสในอำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย ผู้วิจัยจำเป็นต้องใช้ระเบียบวิธีวิจัยทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณในการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อนำมาศึกษาวิเคราะห์ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพโดยวิธีวิจัยเอกสาร การสัมภาษณ์ การประชุมเชิงปฏิบัติการ และใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณโดยการถ่ายถอดแบบสอบถามควักกันไป อันจะทำให้สามารถเก็บรวบรวมข้อมูลได้เพียงพอ ถูกต้อง เชื่อถือได้

4. กรอบแนวคิด ทฤษฎีช่วยให้ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลที่เก็บรวบรวมมาได้อย่างเป็นระบบ เช่น การวิเคราะห์ ผู้มีอิทธิพลกับการเมืองท้องถิ่น: ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอภูกระดึง จังหวัดสกลนคร การมีกรอบแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับอำนาจ ที่มาของอำนาจ การใช้ขยายพลังอำนาจ จะทำให้ผู้วิจัยสามารถนำข้อมูลเกี่ยวกับตัวบุคคลผู้มีอำนาจ เช่น บารมี หรืออำนาจหน้าที่ตามกฎหมาย สภาพทางสังคมในชุมชน มาวิเคราะห์เพื่อหาเหตุและผล เพื่ออธิบายบทบาท ความสัมพันธ์ของผู้มีอิทธิพลที่มีต่อการเมืองท้องถิ่น ได้ดียิ่งขึ้น

5. กรอบแนวคิด ทฤษฎี จะช่วยให้ผู้วิจัยนำมาสู่ผลสรุปในประเด็นที่ศึกษาได้อย่างชัดเจนบนพื้นฐานของหลักวิชาการ คือ แนวคิด ทฤษฎีนำมาอธิบาย เช่นกรณีการวิจัยเรื่อง มีอิทธิพลกับการเมืองท้องถิ่น: ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอภูกระดึง จังหวัดสกลนคร การศึกษาโดยใช้กรอบแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับระบบอุปถัมภ์นำไปสู่ข้อสรุปว่าการที่สังคมในชุมชนท้องถิ่นประชาชนส่วนใหญ่มีฐานะยากจน จะนำไปสู่ผู้มีฐานะมั่งคั่งหรือมีการประกอบธุรกิจในชุมชนอยู่ในฐานะเป็นผู้อุปถัมภ์ที่ชุมชนต้องพึ่ง นำไปสู่การมีอิทธิพลของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลนั้น และเป็นปัจจัยหนึ่งที่ช่วยทำให้เขาสามารถเข้าสู่ตำแหน่งทางการเมืองระดับท้องถิ่น เพื่อให้อำนาจรัฐโดยผ่านกระบวนการเลือกตั้งตามระบอบประชาธิปไตย (ปธาน สุวรรณมงคล, 2556, น. 79-80)

ภาพที่ 1 ความสำคัญของกรอบแนวคิด ทฤษฎี

จากประเด็นเรื่องความสำคัญของกรอบแนวคิด ทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัยทางรัฐศาสตร์เราจะเห็นได้ว่าการศึกษาวิจัยคือกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ที่ต้องอาศัยตรรกะบนพื้นฐานของหลักการและเหตุผล อีกทั้งข้อมูลเชิงประจักษ์มากกว่าจะเป็นเรื่องของการจินตนาการเอาเองหรือการคาดการณ์ที่ไม่อยู่บนหลักวิชาการและข้อมูลเชิงประจักษ์

กระบวนการสร้างกรอบแนวคิด ทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัยทางรัฐศาสตร์

ก่อนจะนำเข้าสู่แนวทางการสร้างกรอบแนวคิดการวิจัยนั้น ประเด็นหลักที่สำคัญที่น่าจะทำให้ผู้ศึกษาได้เข้าใจง่ายขึ้น จึงได้นำหลักกรรมเชิงพุทธมาบูรณาการให้เห็นในภาพรวมของกระบวนการวิจัยดังใน พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) (พระพรหมคุณาภรณ์, 2546) ได้อธิบายถึงปัญญา 3 ระดับที่นำมาบูรณาการผนวกกับกระบวนการสร้างกรอบแนวคิด ทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัยได้เป็นอย่างดี ดังนี้

1. สุตมยปัญญา (Wisdom Resulting from Study) คือ ปัญญาเกิดแต่การสดับการเล่าเรียนจากการอ่านและการฟังบทพจนศึกษาซ้ำแล้วซ้ำเล่า จนกระทั่งมีพื้นฐานความรู้ที่ถูกต้องและแม่นยำ หรือกระบวนการวิจัยเรียกว่า เป็นการทบทวนวรรณกรรม (Literature) หอองค์ความรู้ต่าง ๆ ที่ได้มีการบันทึกรวบรวมไว้อย่างเป็นระเบียบในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อนำมาใช้ในการกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย เช่น หนังสือ วารสาร รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ Encyclopedia หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (e-Book) หรืออยู่ในรูปแบบของการบันทึกข้อมูลลงในฐานข้อมูล ไมโครฟิล์ม เป็นต้น

2. จินตามยปัญญา (Wisdom Resulting form Reflection) คือปัญญาที่สำเร็จโดยการคิดพิจารณาหาเหตุผลและความสัมพันธ์ต่าง ๆ ในการที่เราจะกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัยนั้น เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจในแนวคิดทฤษฎี ตลอดจนตัวแปรที่เกี่ยวข้อง ซึ่งจะทำให้ผู้วิจัยทราบว่าเรื่องที่ทำการศึกษานั้นมีแนวคิดทฤษฎี อะไรที่เกี่ยวข้องบ้าง โดยเฉพาะถ้าเป็นการวิจัยเชิงปริมาณที่นิยมใช้วิธีการศึกษาแบบอนุมาน

(Deductive) กล่าวได้ว่า ทฤษฎีจะถูกนำไปใช้ในการวิจัย การทราบแนวคิด ทฤษฎี และหลักการดังกล่าวจะทำให้ผู้วิจัยสามารถเชื่อมโยงปัญหาและเรื่องที่ตนเองต้องการศึกษาให้เข้ากับแนวคิด ทฤษฎี ของศาสตร์ต่าง ๆ ได้ว่างานวิจัยที่ตนเองกำลังจะทำนั้นมีแนวคิด ทฤษฎี อะไรบ้างที่สามารถที่สามารถนำมาอธิบายได้ มีตัวแปรอะไรบ้างที่อยู่ในแนวคิด ทฤษฎี เหล่านั้น ซึ่งหลังจากที่มีการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี ต่าง ๆ อย่างครอบคลุมแล้ว จะนำมาสู่การที่ผู้วิจัยจะนำแนวคิด ทฤษฎี ทั้งหมดมาสังเคราะห์เข้าด้วยกัน โดยพัฒนาขึ้นมาเป็นตัวแบบหรือกรอบแนวคิดในการวิจัย (Conceptual Research Framework) ครั้งนี้ กรอบแนวคิดของการวิจัย เป็นการกำหนดตัวแปรทั้งหมดครอบคลุมทั้งตัวแปรอิสระและตัวแปรตามในรูปแบบเชิงสาเหตุและผล เพื่อใช้เป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยต่อไป

3. ภาวนามยปัญญา (Wisdom Resulting from Mental Development) คือ ปัญญาเกิดแต่การฝึกอบรมลงมือปฏิบัติ เมื่อเราศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และหลักการแล้ว จะทำให้เกิดขึ้นแห่งปัญญาที่จะทำให้เกิดการกำหนดสมมติฐานการวิจัย (Research Hypothesis) ซึ่งมีแนวคิด ทฤษฎี หลักการ เป็นพื้นฐานรองรับ ซึ่งถ้าเป็นการวิจัยเชิงปริมาณ โดยทั่วไปแล้วการกำหนดสมมติฐานการวิจัยที่คตินั้นควรจะอนุมาน (Deduction) มาจากแนวคิด ทฤษฎี ของศาสตร์ ตัวอย่างเช่น (เทพศักดิ์ บุญรัตพันธุ์, 2558, น. 24-25)

3.1 ปัญญาที่เกิดเป็นทฤษฎีทวีปัจจัยของเฟรดเดอริก เฮอริชเบิร์ก (Frederrick Herzberg) พิจารณามีปัจจัยที่สำคัญเข้ามาเกี่ยวข้องอยู่ 2 ปัจจัยใหญ่ ๆ คือ (1) ปัจจัยสุขลักษณะทางจิต (Hygiene Factors) ได้แก่ นโยบายและการบริหารงาน การควบคุมบังคับบัญชา เงินเดือน ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ร่วมงานและสภาพการทำงาน โดยปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้ไม่ใช่เป็นสิ่งจูงใจ แต่จะเป็นปัจจัยที่เป็นข้อกำหนดเบื้องต้นที่จะป้องกันไม่ให้คนไม่พอใจในการทำงานที่ทำอยู่ และ (2) ปัจจัยจูงใจ (Motivator Factors) ได้แก่ ความสำเร็จในการทำงาน การให้การยอมรับลักษณะงาน ความรับผิดชอบ และความก้าวหน้า ซึ่งปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้ เฮอริชเบิร์ก เห็นว่าเป็นปัจจัยที่จะจูงใจให้คนทำงานอย่างแท้จริง

3.2 ปัญญาที่เกิดจากการสังเกตและรับทราบข้อมูลทางหน่วยงานแห่งหนึ่งพบว่ามียศตราการลาออกของพนักงานอยู่ในระดับสูง รวมทั้งปัญหาเกี่ยวกับความไม่สนใจและความเฉื่อยชาในการทำงาน ซึ่งผู้วิจัยต้องค้นหาคำตอบต่อปัญหาดังกล่าวที่เกิดจากสาเหตุอะไร และควรจะมีแนวทางแก้ไขเช่นใด

3.3 ปัญญาที่ผู้วิจัยเชื่อมโยงปัญหาของหน่วยงานที่ศึกษาเข้ากับทฤษฎีทวีปัจจัยของเฮอริชเบิร์ก โดยนำมาเขียนเป็นสมมติฐานได้เป็น 2 ข้อ คือ (1) สมมติฐานข้อที่หนึ่ง “นโยบายและการบริหารงานที่ไม่ดี รวมถึงสภาพการทำงานที่ไม่ดี นำไปสู่อัตราการลาออกจากงานที่มีในระดับสูง” (2) สมมติฐานข้อที่สอง “การขาดการส่งเสริมคนที่ทำงานสำเร็จ การไม่เห็นคุณค่าของคนทำงาน ลักษณะงานที่ต้องปฏิบัติตามคำสั่งอย่างเคร่งครัด การขาดความรับผิดชอบ และไม่มีการส่งเสริมความก้าวหน้าของคนทำงาน ส่งผลต่อความไม่สนใจและการขาดความกระตือรือร้นของพนักงาน”

ซึ่งหลักจากที่มีการกำหนดสมมติฐานแล้ว ผู้วิจัยก็นำมานิยามเชิงปฏิบัติการ (Operational Definition) ต่าง ๆ ที่จะนำมาใช้เพื่อนำไปทดสอบต่อไป

ผลของปัญหาที่เกิดจากการสับสนการเล่าเรียน จากการคิดพิจารณาหาเหตุผลและจากการฝึกอบรมลงมือปฏิบัติ ที่จะนำมาเกี่ยวข้องในกระบวนการวิจัยที่เราจะนำมาสร้างเป็นกรอบแนวคิดการวิจัย ที่เรารู้จักกันทั่วไปก็คือ การทบทวนวรรณกรรมหรือการทบทวนเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งโดยทั่วไปมักจะอยู่บท 2 จะต้องมียุทธศาสตร์ประกอบที่สำคัญใน 2 ส่วนที่สำคัญ ได้แก่ 1) ส่วนที่เป็นแนวคิด ทฤษฎี หลักการที่เป็นความรู้ (Body of Knowledge) ของเรื่องที่ศึกษา และ 2) ส่วนที่เป็นผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1) ส่วนที่เป็นแนวคิด ทฤษฎีหลักการที่เป็นองค์ความรู้ ในส่วนแรกของการทบทวนองค์ความรู้หรือการทบทวนวรรณกรรม ควรเริ่มต้นด้วยการนำเสนอถึงแนวคิด ทฤษฎี หลักการที่เป็นองค์ความรู้ทั้งหมดที่ได้ทบทวนมาที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ศึกษา จุดประสงค์หลักก็เพื่อให้งานวิจัยไปเชื่อมโยงกับองค์ความรู้ในศาสตร์นั้น ๆ โดยการทบทวนวรรณกรรมจะเป็นสำรวจแนวคิด ทฤษฎีต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นในแง่ของความหมาย ความเป็นมา ความสำคัญ รูปแบบ องค์ประกอบ แนวคิด ฯลฯ ความเช่น ผู้วิจัยต้องการศึกษาวิจัยเรื่องประสิทธิภาพของการนำนโยบายการให้บริการประชาชนไปปฏิบัติ จากหัวข้อการวิจัยดังกล่าวจะเห็นว่าแนวคิดหลักของการวิจัยอยู่ 3 แนวคิด ได้แก่ ประสิทธิภาพ การนำนโยบายไปปฏิบัติ และการให้บริการสาธารณะ การนำเสนอก็อาจแบ่งเป็น 3 ส่วน โดยนำเสนอในส่วนที่เป็นองค์ความรู้ของประสิทธิภาพก่อน จากนั้นจึงนำเสนอในส่วนขององค์ความรู้ที่เกี่ยวกับการนำนโยบายไปปฏิบัติ แล้วจึงกล่าวถึงองค์ความรู้ของการให้บริการแก่ประชาชนต่อไป กล่าวโดยสรุป หลักการสำคัญของการเขียนรายงานในส่วนที่เป็นองค์ความรู้ก็คือ ผู้วิจัยต้องมีการนำเสนอในลักษณะที่แสดงให้เห็นว่ามีการทบทวนองค์ความรู้อย่างครอบคลุมเรื่องที่ศึกษาได้และมีการมองในหลายมิติ

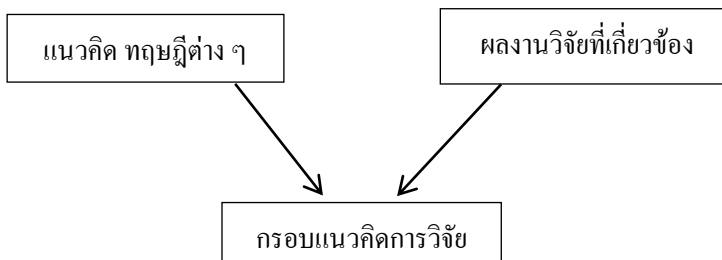
2) ส่วนที่เป็นผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ภายหลังจากที่ได้มีการนำเสนอรายงานในส่วนที่เป็นองค์ความรู้เกี่ยวกับแนวคิด ทฤษฎี ของเรื่องที่ผู้วิจัยสนใจศึกษาแล้ว ผู้วิจัยจะต้องนำเสนอผลงานวิจัยทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ผู้วิจัยกำลังศึกษา โดยการนำเสนอต้องชี้ให้เห็นว่ามีใครที่ทำงานวิจัยในเรื่องใดปี พ.ศ.ใด มีวัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัย และมีข้อค้นพบและข้อเสนอแนะเป็นเช่นใด

ขอบข่ายรัฐศาสตร์ที่เกิดจากศึกษาแนวคิด ทฤษฎี หลักการที่เป็นองค์ความรู้ที่เรียกว่าการทบทวนวรรณกรรมและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จะถูกนำมาสังเคราะห์เพื่อพัฒนามาเป็น กรอบแนวคิดในการวิจัย (Conceptual Research) หรือตัวแบบการวิจัย (Research Model) ซึ่งในกรอบแนวคิดหรือตัวแบบของการวิจัยนี้ จะเป็นการพัฒนาขึ้นมาโดยอาศัยเหตุผลเชิงตรรกะด้วยการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรทั้งหมดที่ต้องการศึกษาอย่างเป็นระบบและมีเหตุผลรองรับทางวิชาการ

ที่นี้กระบวนการสร้างกรอบแนวคิด ทฤษฎีการวิจัยทางรัฐศาสตร์ จึงเป็นรูปแบบของการกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระ (Independent Variable) และตัวแปรตาม (Dependent Variable) ที่ผู้วิจัยต้องการที่จะนำมาศึกษาในงานวิจัยเรื่องนั้น ซึ่งโดยทั่วไปผู้วิจัยมักแสดงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรโดยการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระและตัวแปรตามด้วยแผนภูมิ ซึ่ง รัตนะ บัวสนธ์ (2552, น.79) ได้อธิบายไว้ว่า กรอบความคิดการวิจัยนั้น ก็คือ กรอบเชิงทฤษฎีที่สรุปลงมาเพื่อใช้สำหรับการวิจัยเรื่องนั้น ๆ นั่นเอง กล่าวคือ ในขณะที่กรอบเชิงทฤษฎีนั้นได้แสดงให้เห็นถึงปัจจัยหรือความสัมพันธ์ของปัจจัย หรือตัวแปรทั้งหมดที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันกับปัจจัย หรือตัวแปรตาม หรือปรากฏการณ์ที่นักวิจัยต้องการศึกษา ซึ่งปัจจัยหรือตัวแปรที่กล่าวนี้มาจากทฤษฎีแนวคิดและผลงานวิจัยต่างๆ แต่เมื่อจะดำเนินงานวิจัยนักวิจัยได้ปรับลดตัวแปรบางตัวลง หรือทำให้ตัวแปรบางตัวคงที่ แล้วปรับกรอบเชิงทฤษฎีใหม่ จะได้เป็นกรอบความคิดการวิจัยเพื่อใช้สำหรับการวิจัยเรื่องนั้นเท่านั้น หากเปลี่ยนเรื่องดำเนินการวิจัยใหม่ โดยใช้กรอบเชิงทฤษฎีอื่นก็ต้องสร้างกรอบความคิดการวิจัยใหม่อีกเช่นกัน นอกจากนี้ บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ์ (2539, น. 39-40) ยังกล่าวอีกว่า กรอบแนวคิดการวิจัย เป็นภาพพจน์ที่เป็นแนวคิดในการวิจัยเรื่องนั้น การกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย จะต้องเริ่มจากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง วิเคราะห์ประเด็นปัญหา กำหนดปัญหาการวิจัยให้ชัดเจน และหาแนวทางการค้นหาคำตอบ จากนั้นประมวลเป็นกรอบแนวคิดการวิจัยเรื่องนั้น จึงต้องทำความเข้าใจในเรื่องต่อไปนี้ คือ 1) ปัญหาหลักที่ต้องการวิจัยคืออะไร และอะไรเป็นปัญหาที่ต้องการทราบกันแน่ 2) อะไรเป็นตัวแปรตามและตัวแปรอิสระ ตัวแปรแทรกและตัวแปรควบคุม ตัวแปรต่าง ๆ ที่นำมาศึกษามีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันอย่างไร 3) ข้อมูลที่จะใช้ในการวิจัยเรื่องนั้นมีอะไรบ้าง แหล่งข้อมูลอยู่ที่ไหนและจะเก็บรวบรวมมาได้อย่างไร 4) การหาคำตอบในการวิจัยนั้น สามารถใช้ระเบียบวิธีวิจัย หรือแบบการวิจัย (Research Design) ในลักษณะใดได้บ้าง และจะเลือกใช้การวิจัยแบบใด ทำไมจึงเลือกแบบนั้น 5) มีแนวคิดและทฤษฎีอะไรบ้างที่สนับสนุนการวิจัยในปัญหานี้ 6) มีข้อตกลงเบื้องต้นในการทำวิจัยเรื่องนี้หรือไม่ มีอย่างไรบ้างจากการวิเคราะห์ดังกล่าวนำมาประมวลรวมเป็นกรอบแนวคิดโดยพยายามนำเสนอในลักษณะเป็นรูปธรรม ซึ่งมักจะทำเป็นแผนผังแสดงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรที่ศึกษาประกอบการอธิบาย

ดังนั้นกรอบแนวคิดเชิงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรจึงเป็นแนวคิดหรือแบบจำลองที่ได้สร้างและพัฒนาใช้ในการแสดงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรที่ศึกษาในการวิจัยครั้งนั้น โดยมีแนวคิด หลักการ ทฤษฎี กฎ หรือ ผลการวิจัย ฯลฯ เพื่อให้ผู้วิจัยได้นำไปศึกษาและใช้ตรวจสอบข้อมูลเชิงประจักษ์ว่ามีความสอดคล้องกันหรือไม่ (สัญญา เคนาภูมิ, 2557, น. 13)

พื้นที่ที่มาของกรอบแนวคิดการวิจัยนั้นจะมาจาก 2 ส่วนคือ แนวคิด ทฤษฎีต่าง ๆ และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยทฤษฎีจะนำไปสู่การกำหนดสมมติฐานการวิจัยเพื่อนำไปทดสอบด้วยข้อมูลเชิงประจักษ์ต่อไปดังภาพที่ 2 (Abbott, Martin Lee & Mckinney, Jennifer, 2003, p. 21)

ภาพที่ 2 ที่มาของการกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย

จากภาพที่ 2 นั้นหมายถึงว่าในการศึกษาวิจัยเชิงปริมาณทุกเรื่อง การที่ต้องให้นักวิจัยมีการทบทวนวรรณกรรมที่ประกอบด้วยแนวคิด ทฤษฎีต่างๆ และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มีเหตุผลสำคัญอย่างน้อย 3 ประการ (เทพศักดิ์ บุญยรัตพันธุ์, 2558, น. 26-27) คือ

ประการที่แรก เพื่อต้องการให้งานวิจัยที่นักวิจัยต้องการทำในเรื่องนั้นเชื่อมโยงกับองค์ความรู้ที่เป็นแนวคิด ทฤษฎีของวิทยาศาสตร์ ซึ่งข้อค้นพบจากงานวิจัยจะนำไปสู่การสนับสนุนหรือหักล้างแนวคิด ทฤษฎี

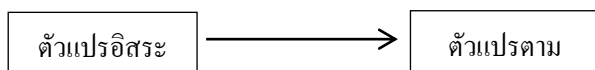
ประการที่สอง เพื่อต้องการให้งานวิจัยที่นักวิจัยต้องการทำในเรื่องนั้นเชื่อมโยงกับผลงานวิจัยอื่น ๆ ที่ได้ทำมาแล้ว เพื่อให้ทำให้เห็นว่างานวิจัยของเราไปสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับหรือแตกต่างจากงานวิจัยเรื่องอื่น ๆ อย่างไร

ประการที่สาม เพื่อต้องการให้นักวิจัยนำแนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาสังเคราะห์และสรุปเป็นกรอบแนวคิดในเรื่องที่ต้องการศึกษา เพราะเมื่อกรอบแนวคิดการวิจัยที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระและตัวแปรตาม หลักการสำคัญอยู่ที่ว่านักวิจัยสามารถบอกได้ว่าตัวแปรอิสระแต่ละตัว และตัวแปรตามแต่ละตัวที่ยกขึ้นมาเป็นกรอบแนวคิดการวิจัยนั้น มีที่มาจากแนวคิด ทฤษฎีใดหรือได้มาจากสังเคราะห์แนวคิด ทฤษฎีใดบ้าง หรือได้สังเคราะห์ข้อค้นพบจากงานวิจัยชิ้นใดบ้าง

ส่วนการเขียนกรอบแนวคิดการวิจัยนั้น โดยทั่วไปนิยมเขียนในรูปของแผนภูมิ โดยเขียนเป็นภาพแสดงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระ (Independent Variable) และตัวแปรตาม (Dependent Variable)

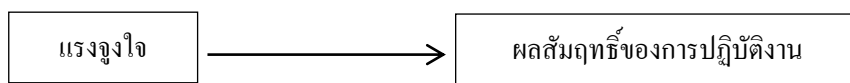
ซึ่งโดยทั่วไปในการวิจัยทางรัฐศาสตร์ที่มักพบมากในการเขียนกรอบแนวคิดการวิจัยที่มักพบใช้กันมี 3 รูปแบบใหญ่ ๆ คือ

รูปแบบที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัยที่มีตัวแปรอิสระ 1 ตัว ตัวแปรตาม 1 ตัว

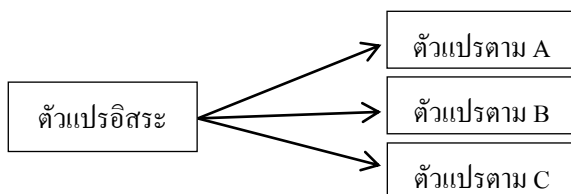
ตัวแปรอิสระ

ตัวแปรตาม

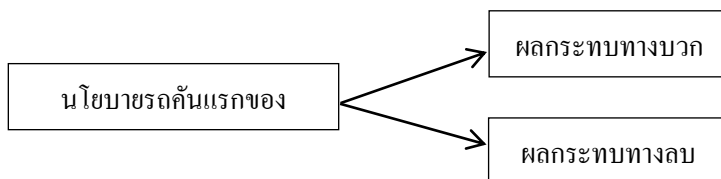
ภาพที่ 3 กรอบแนวคิดการวิจัยที่มีตัวแปรอิสระ 1 ตัว และมีตัวแปรตาม 1 ตัว

รูปแบบที่ 2 กรอบแนวคิดการวิจัยที่มีตัวแปรอิสระ 1 ตัว และมีตัวแปรตามมากกว่า 1 ตัว

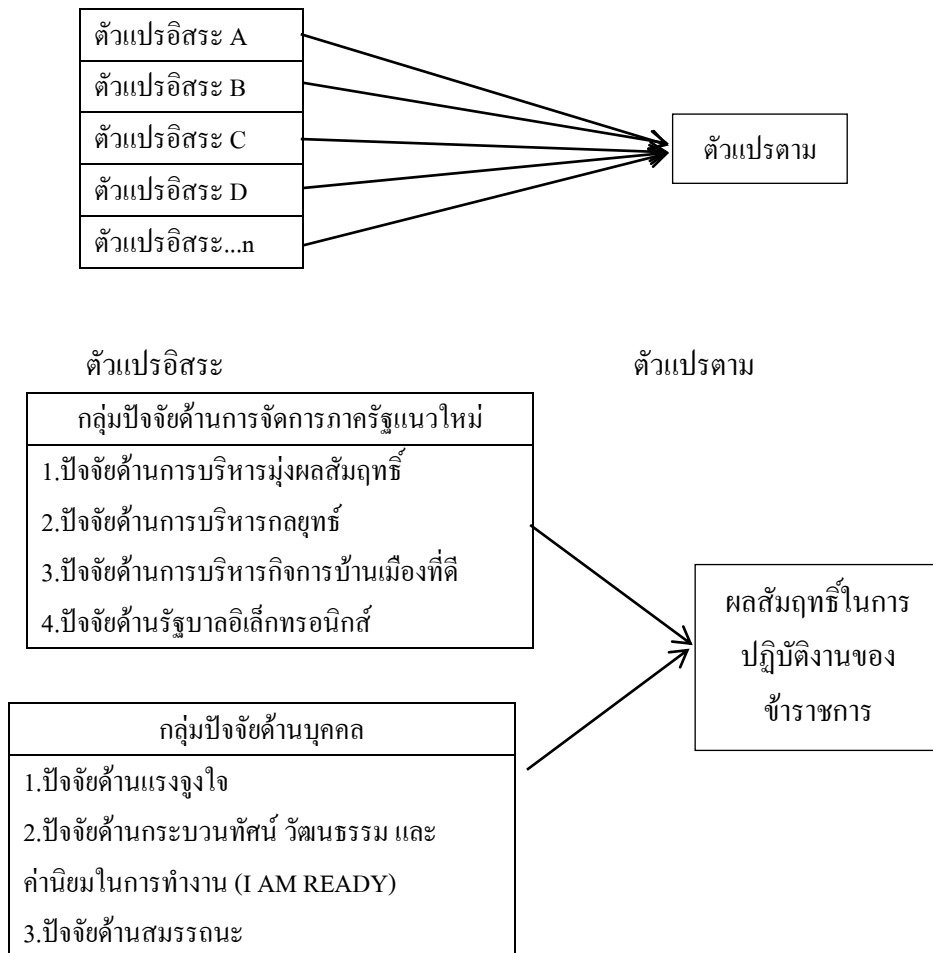
ตัวแปรอิสระ

ตัวแปรตาม

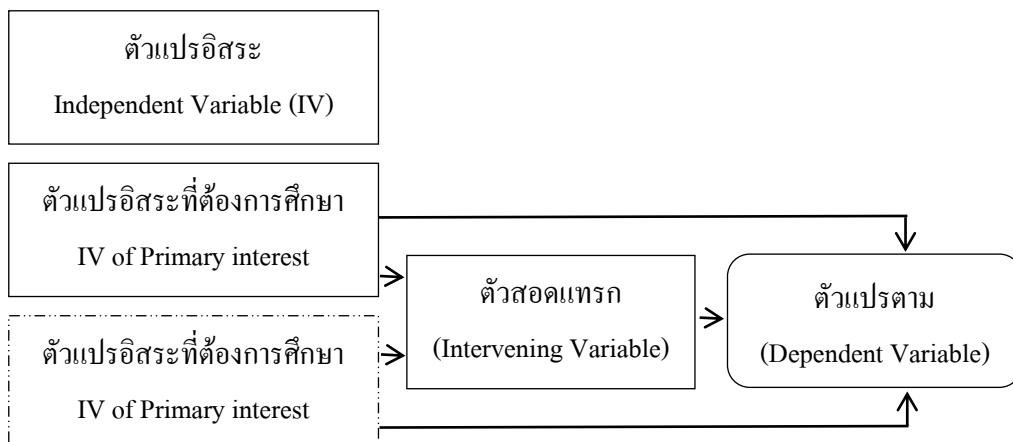
ภาพที่ 4 กรอบแนวคิดการวิจัยที่มีตัวแปรอิสระ 1 ตัว และมีตัวแปรตามมากกว่า 1 ตัว

รูปแบบที่ 3 กรอบแนวคิดการวิจัยที่มีตัวแปรอิสระมากกว่า 1 ตัว และมีตัวแปรตามมากกว่า 1 ตัว

ภาพที่ 5 กรอบแนวคิดการวิจัยที่มีตัวแปรอิสระมากกว่า 1 ตัวและมีตัวแปรตาม 1 ตัว

ความเข้าใจผิดที่สำคัญประการหนึ่งในการเขียนกรอบแนวคิด ทฤษฎีการวิจัยก็คือ การนำขั้นตอนการวิจัยมาเขียนเป็นกรอบแนวคิดการวิจัย ซึ่งไม่ถูกต้อง เพราะกรอบแนวคิดการวิจัย คือการแสดงความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดที่เป็นตัวแปรอิสระและตัวแปรตาม ตัวแปรใดเป็นตัวแปรเหตุ ตัวแปรเป็น ตัวแปรผล และตัวแปรใดเป็นตัวแปรผลลัพธ์ หมายถึงการวาดเส้นความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรเหล่านั้น จะตัวแปรที่เกิดขึ้นก่อน เกิดขึ้นพร้อมกัน เกิดขึ้นภายหลัง ขั้นตอนนี้เป็นารสรุปเป็นกรอบแนวคิดการวิจัย (สัญญา เคนาภูมิ, 2557, น. 15-16)

ภาพที่ 6 กรอบแนวคิดเชิงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร

บทสรุป

การวิจัยทางรัฐศาสตร์ ซึ่งในปัจจุบันเป็นการแสวงหาความรู้เกี่ยวกับพฤติกรรมทางการเมืองของมนุษย์ในสังคม ซึ่งพฤติกรรมของมนุษย์เป็นเรื่องที่มีความสลับซับซ้อนเป็นอย่างมาก ผันแปรไปตามตัวแปร ปัจจัยสภาพแวดล้อมรอบตัวมนุษย์ตั้งแต่แรกเกิดจนถึงสิ้นชีวิต และภายในตัวมนุษย์ซึ่งมีอารมณ์ความรู้สึกผันแปรไปอีกด้วย จึงยากกว่าการศึกษาปรากฏการณ์ทางธรรมชาติเสียอีกเพราะปรากฏการณ์ทางธรรมชาติจะเกิดขึ้นอย่างซ้ำๆ จนเราสามารถสังเกตความเข้าใจได้ ดังนั้นการทำความเข้าใจเรียนรู้พฤติกรรมมนุษย์จึงต้องการเครื่องมือที่จะเอื้ออำนวย มีความสามารถในการวัด มีความเชื่อถือได้ มีความเที่ยงตรงในการศึกษา ระเบียบวิธีการศึกษาเช่นนี้เรียกว่า การวิจัยอย่างเป็นวิทยาศาสตร์ ซึ่งหมายถึงการแสวงหาความรู้ คำตอบที่ยังไม่รู้ หรือสงสัยอย่างเป็นระบบ เป็นระเบียบ มีความเชื่อถือได้ เที่ยงตรง โดยอาศัยข้อมูลเชิงประจักษ์เป็นหลัก แต่ทว่าการวิจัยอย่างเป็นวิทยาศาสตร์ในศาสตร์ทั้งหลาย สิ่งหนึ่งที่จะขาดเสียไม่ได้ก็คือ กรอบแนวคิด ทฤษฎีการวิจัย (Research Conceptual Framework) เนื่องจากกรอบแนวคิด ทฤษฎีเปรียบเสมือนเข็มทิศที่จะคอยนำทางให้เราต้องการได้ ซึ่งในการเดินทางหากปราศจากเข็มทิศแล้วย่อมจะหลงทางได้ง่าย

เอกสารอ้างอิง

- เทพศักดิ์ บุญยรัตพันธุ์. (2558). *การวิจัยเชิงปริมาณทางรัฐประศาสนศาสตร์*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ปรัชญา เวสารัชช์. (2529). *ปรัชญาของศาสตร์ – รัฐศาสตร์*. เอกสารการสอนชุดวิชาหลักและวิธีการวิเคราะห์การเมืองสมัยใหม่ เล่ม 1 หน่วยที่ 1. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ์. (2549). *ระเบียบวิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์*. (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ: จามจุรีโปรดักท์.
- ปธาน สุวรรณมงคล. (2556). *กรอบแนวคิด ทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัยทางรัฐศาสตร์*. เอกสารการสอนชุดหลักเบื้องต้นของการวิจัยทางรัฐศาสตร์. เล่มที่ 1 หน่วยที่ 3. (พิมพ์ครั้งที่ 2). นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม 2556*. สืบค้นเมื่อ 11 กรกฎาคม 2560, จาก http://www.84000.org/tipitaka/dic/d_item.php?i=93.
- รัตนะ บัวสนธ์. (2552). *ปรัชญาการวิจัย*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. (2529). *การสร้างแนวคิด*. เอกสารการสอนชุดวิชาหลักและวิธีการวิเคราะห์การเมืองสมัยใหม่ เล่ม 1 หน่วยที่ 1. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. (2536). *ระเบียบวิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์ หลักการหาความรู้ วัด ดำเนินงานวิจัยวิเคราะห์ข้อมูล และเขียนรายงาน*. ขอนแก่น: ห้างหุ้นส่วนจำกัดขอนแก่นการพิมพ์.
- สัญญา เคนาภูมิ. (2556). *การสร้างกรอบแนวคิดการวิจัยและการสร้างกลยุทธ์จากฐานการวิจัยทางรัฐประศาสนศาสตร์*. เอกสารประกอบการสอน มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- สัญญา เคนาภูมิ. (2557, มกราคม-มิถุนายน). *การสร้างกรอบแนวคิดการวิจัยทางรัฐประศาสนศาสตร์โดยการคิดเชิงเหตุผล. วารสารราชภัฏเพชรบูรณ์สาร*. 16 (1).
- สัญญา เคนาภูมิ. (2557, มกราคม-มิถุนายน). *การสร้างกรอบแนวคิดการวิจัยเชิงปริมาณทางรัฐประศาสนศาสตร์. วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี*, 3 (1).
- Abbott, Martin Lee & McKinney, (2013). Jennifer. *Understanding and Applying Research Design*. New Jersey : John Wiley & Sons. Inc.
- Don G. McTavish and Herman J. Loether. (2002). *Social Research an Evolving Process*. MA: Allyn & Bacon.
